

Müdrük el ağsaqqalı

Həyatda elə insanlar var ki, keçdiyi mənalı həyat yolu tək özü və ailəsi üçün məlumdur. Sadə, təvazökar adamlar belədirlər. Öz dühası ilə baş-başa qalıb, səs-küydən, təm-tərağdan uzaq, sadə, nümunəvi ömür yaşayırlar. Belələri tək özləri üçün deyil, başqaları üçün də sərf etdikləri qiymətli vaxtı, maddi və mənəvi köməyi heç kimə bildirmirlər, bunu yalnız öz rahatlıqları üçün edirlər. Belə şərfli, sirlili ömür yaşayanlardan biri, köməkçilərə arxa-ayaq olan müdrük el ağsaqqalı, çoxlarına nümunə olan, böyük ürək sahibi, bizim Xəzər bölgəsində —Şüvəlan qəsəbəsində yaşayan, 90 yaşını haqlamış Cümşüd müəllimidir.

Cümşüd Muradov 1926-cı ildə Muradov Bəyalı Muradəli oğlu (1869-1962) və Həcər Hənifə qızının (1879-1959) ailəsində dünyaya gəlir.

Vaxtilə onun “Üzlu qonaq” hekayəsini oxumuşdum. Hər yadıma düşdükcə təsirlənirdim. Onunla görüşüb söhbət etmək istəyirdim. Axır ki, müsabiqə keçirilən Muğam Mərkəzində görüşüb söhbət etmək üçün razılığını aldım. Narahat olduğumu hiss edən Cümşüd müəllim öz duzlu yumuru ilə mənim əhvalımdakı gərginliyi səngitdi. İlk sualımda neçənci ildə anadan olmasını soruşdum, zarafatla cavab verdi ki, nə vaxt anadan olduğumu bilirəm—1926, ancaq niyə anadan olduğumu bilmirəm. Bu zarafatı məni ruhlandırdı. Qarşımda yaraşığı, gümrəh, üzü nurlu nurani bir ağsaqqal əyləşmişdi. Mənalı, düşüncəli gözləri onun son dərəcə gözəl həyat yolu keçirdiyi ömürdən xəbər verirdi. Səliqəli geyimi, arxaya daranmış ağ saçları, əzəmətli görkəmi qətiyyətli baxışlarına bir yumşaqlyq gətirirdi. Ağarmış saçları zirvə qarındır. Qamətin saxlayan şah vüqarıdır.

Özünün yazdığına görə qalan ömrünü öz səmimiyyəti, şirin yumuru və dərin mənası ilə seçilən, qocalığına eyhamla dediyi “üzlu qonaq”la birlikdə yaşayır. Əvvəlki çevikliyinə, gümrəhliyinə şərik çıxan, onu addım-addım izləyən, hətta gecələr də rahatlığını əlindən alan üzlu qonaqla.

Söhbət etdikcə, adam hissiyətə qapılır. Həyatı haqqında danışmağı xahiş edirəm.

Cümşüd əminin öz həyatı haqqında dediklərindən:

—Atam Bəyalı kişi çox qoçaq, yorulmaz, heç kimə boyun əyməyən, öz halal əməyi, alın tərillə qazandığı ruzi ilə dolanan, qolu qüvvətli, sözü keçən bir kişisi olub. Ömrünü əkinçiliklə keçirib. Hər gün tezdən durub, at qoşub, qazalaqla avadanlığını götürüb xıra gedər, dünən axşam saatında yarımçıq qalmış işlərini davam etdirirdi. Bir az işlədikdən sonra qazalaqla evə gələr, çay-çörək yeyib içər və yenidən çölə qayıdardı. Anamın ev işlərindən ayırmazdı.

Atam işdən qorxmayan, zəhmətkeş bir kişisi idi. Bütün günü bel əlindən düşməzdi, tənbel adamlardan xoşu gəlməzdi.

Atamın kənddə işsiz gəzənlərdən xoşu gəlməzdi. Onun uzaqdan gəldiyini görəndə, küçədə boş söhbət edən cavanlar özlərini yığışdırar, hərə bir tərəfə çəkildilər. Onlara üz tutub deyirdi ki, balalar, gedin bir işin qulpundan yapışın. Boş gəzən axırda ac qalar, aclıq da pis vərdişlərə gətirib çıxarar.

Kəndimizdə İmamverdi kişi danışdı ki, Bəyalı kişi bir gün qoçunun birini saxlayıb deyir:

—Kişi sənə, ya mən?

—Bu nə sözdür mənə deyirsən, —deyə qoçu özündən çıxır.

—Kişi mənəm, çünki gecənin bir vədəsi evdən çıxıb kəndin bu başından o başına qorxusuz, hürkümsüz gedib qayıdaram. Anma sən qaş qaralandan sonra, qorxudan bayıra çıxma bilməzsən.

Atam kəndimizdəki torpağımızda xır əkər, sulayar, becərər, əlaq otlarını təmizləyər, bir sözlə, heç bekar dayanmazdı. Bostan bitkilərinə üstünlük verirdi. Taxıl zəmilərimiz də vardı, at qoşulmuş xışla yeri şumlayardılar. Yayda xırmandan taxıl döydükləri vəlin üstünə minməyim, yıxılmağım da yadımdadır.

Şüvələndəki torpağımızda bağçılıq, üzümçülükə məşğul olardı. Ağaclara qulluq etməyi yaxşı bilirdi. Abşeron şəraitində qonşulara da lazımı məsləhətlər verirdi. Bağ mövsümü qur-

taranda yenə kəndimizdəki xıra, bostana qulluq edərdi. Heç yorulmadım deməzdi. Axşamlar da kənd camaatının xeyir-şərindən qalmazdı, məclislərə gedərdi.

Sovet dövləti gələndən sonra atamın işləri azalmışdı. Qonşu ilə torpaqlarının sərhədinə kömür qoyurdular nişanə üçün. Xış kömürə dəyəndə bildirildilər ki, o tərəfə keçmək olmaz. 1962-ci ildə atam 83 yaşında dünyasını dəyişdi.

Anam hər addımda bizim tərbiyəmizə nəzarət edirdi. Savaqsız olmasına baxmayaraq, ata-anasından öyrəndiklərini sövq-təbii olaraq bizə öyrədirdi. Böyüyəndə də o, bizi uşaq kimi əzizləyər, uşaqılıqda olduğu kimi öyüd-nəsihət verirdi. Kənd arasında özümüzü necə aparmağı, süfrədə oturmaq qaydalarını təkrar-təkrar deyirdi, bildiklərini əsirməzdi. 1959-cu ildə, 80 yaşında vəfat etdi.

Anamın atası, bizim babamız molla Hənifə kənddə çox mötəbər molla olub. Camaat arasında sözükeçən, sağlam fikirlili insan kimi tanınıb. İki oğlu olub, hər ikisini də Bakıda gizli surətdə oxutdurub, iqtisadçı sənətinə yiyələndirib. O vaxt bu ixtisasa ehtiyac çox idi. Təsədüfi deyil ki, 1927-28-ci il Qala-Maştağa ərazisində dövlət tərəfindən bank tikilmişdi. Uşaqlarına zarafatla deyərmiş ki, səhər evdən çıxıb işə gedəndə dilinizin altına mampası şirmisi qoyun ki, hamı ilə şirin danışasınız. Kiçik oğlu Sabutay Quliyev (dayım) Dövlət Radio Komitəsində ilk diktör olub.

Anamın bizimlə rəftarından, verdiyi tərbiyə üslubundan hiss etdirdim ki, o, adi savadsız bir qadının bildiklərindən əlavə çox şeylər bilir. Yəqin bilirdik ki, babamız molla Hənifə uşaqlarına əlavə söhbətlər etməklə onlara elmin, tərbiyənin sirlərini qismən öyrədib, onları kamilləşdirib.

1941-ci ildə yəznəmiz Abdulla Qədirovun ərzaq mağazası vardı. Bizə xəbər göndərdi ki, gəlsin dükana, mənə kömək etsin. Anam məni səhər işə gedəndə belə təlimatlandırdı: dükanda pul daxil var, Abdulla götürüb 10 qəpiyi yerə, ağağının altına atacaq, sən də bilməyib qoyacaqsan cibinə. İki gündən sonra bir abbası atacaq, onu da götürüb qoyacaqsan cibinə, iki-üç gün keçəndən sonra 1 manat atacaq yerə, onu da götürüb qoyacaqsan cibinə. Bir gün keçəndən sonra sənə deyəcək ki, bala, day səhərdən işə gəlmə və səbəbini də deməyəcək. Sənə məlum olacaq ki, pulları götürdüyünü bilib və səni etibarsız hesab etdiyindən işdən qovub.

Beləcə anamın verdiyi böyük tərbiyə dərəsi beynimə elə həkk olundu ki, sonralar İranda, Əfqanıstanda işlədiyim dövrlərdə də bu karıma gəldi. Bu ölkələrdə işləyərkən ilin fəsillərinə görə, oruculuq aylarında saat 1-ə qədər işləyirdik. Boş vaxtlarımız çox olurdu, axşamçağı yaşadıığımız həyətə çıxıb oynayırdıq, söhbət edərdik. Sonra başlardılar xırda-para pulla kart oynamağa. Mənə təklif edəndə deyirdim ki, mənim yuxum gəlir, çıxıb evə gedirdim, mütaliə ilə məşğul olurdum... əslində mən kart oynamağı bacarmırdım.

Ailədə 4 qardaş, bir bacı olmuşuq. Atam hamımıza təhsil verib. O, övladlarını iş görmək xatirinə təhsildən ayırmazdı. Baxmayaraq ki, işi həddindən çox idi.

Böyük qardaşım—1905-ci il təvəllüdü Məmmədəli, orta məktəb müəllimi olub. 1990-cı ildə vəfat edib. İkinci qardaşım 1909-cu il təvəllüdü Mirzə Əli ticarət təhsili alıb. 1959-cu ildə dünyasını dəyişib. Üçüncü qardaşım—1912-ci il təvəllüdü Cabir ali savadlı energetik olub. İndi Qala kəndində açıq səma altında muzeyin eksponatlarında hörmətli bir yenilikçi şəxsiyyət kimi şəkli asılıb, haqqında da çox qiymətli sözlər yazılıb. 1991-ci ildə rəhmətə gedib.

1923-cü il təvəllüdü kiçik bacım Xanım Bakıda Neft Texnikumunda oxuyurdu. 1947-ci ildə, ikinci kursda oxuyarkən qəflətən ürəyi dayandı.

8 yaşım olanda Şüvələndə köçdük. Şüvələndə 156 sayılı orta məktəbdə oxudum. Məktəbi bitirib FDU-nun filologiya fakültəsinin fars şöbəsinə qəbul oldum. 1945-ci ildə universitetdə təhsilimi başa vurub Nizami muzeyində laborant işlədim,

sonralar şöbə müdiriyyəinə qədər irəlilədim.

1965-68-ci illərdə Əfqanıstandakı, 1970-ci illərdə isə İranda ki sovet səfirliyində tərcüməçi işlədim. Sovet İttifaqından gələn mütəxəssislər taxıl anbarları tikirdilər. Hər şəhərdə 3-4 ay işləyib işi qurtaranda başqa şəhərlərə işləməyə gedirdik.

İranda şimal şəhərlərində 16 min tonluq, cənub şəhərlərində isə 8 min tonluq anbarlar tikirdilər. Mən marağ üçün belə fərqli tikintinin səbəbini soruşanda deyirdilər ki, şimalda yaşayanlar çörəyi çox yeyirlər.

Xaricə işləməyə gedəndə evdən arxayın gedirdim. Övladlarımızın tərbiyə və təhsilinə həyat yoldaşım nəzarət edirdi.

1974-cü ildən yenə öz işimə qayıtdım. Burada elmi fəaliyyətlə məşğul olurdum.

1978-ci ildə yenə Əfqanıstanda səfirliyə işləməyə göndərdilər. 1980-ci ildə qədər. Bu iki ildə təhlükə altında işləyirdik. Çox vaxt bizi işdən evə zirehli tanklarla aparırdılar.

1977-78-ci illərdə “Kirpi” jurnalında bir karikatura verilmişdi. Filarmoniyanın orta tərəfində iki yanğınsöndürən maşın dayanmış, nərdivanda 4 nəfər yanğınsöndürən əllərində susəpən bolarlar təsvir olunmuşdu. Onlar yanğını söndürmək üçün hazır vəziyyətdə dayanmışdılar. Yaxınlaşan bir nəfər soruşur: burada nə baş verir?

—Eşitmirsən, içəridə oxuyur ki, yandırm ay aman, yandırm. İşdir, yanğınsöndürən olsaydı, söndürəcəyik.

Bu yazıdan çox təsirləndim və “Bakı” qəzetində “Klassik irsimizə soyuq münasibət” adlı məqalə çap etdirdim. Bu vaxt təsadüfən artist Həsən Əblucla görüşdüm. Məqaləm haqqında rəyini bilmək istədim. O dedi ki, oxudum, çox xoşuma gəldi. Belə bir misal var: “Abbasını bəyənməyən 5 şahı çıxarar”. Bu söz mənə təsir etdi. Yaxşı deyiblər ki, sözün kəsəri qılıncdan iti olar. Oturub fikirləşdim. Ovaxtkı Həmkarlar İttifaqının fəal üzvü, riyaziyyatçı alim Ruqiyə Rəhimova ilə birlikdə belə qərara gəldik ki, ayda bir dəfə muzeyin böyük zalında muğam axşamı keçirək. Buna nail olduq. Ayda bir dəfə bir muğam dəsgahı oxunmasını təşkil etdik. Musiqişünas alimləri dəvət edirdik. Xanəndə oxuyub şöbdən-şöbəyə keçəndə, həmin şöbənin izahını şərh edirdilər. Ağaxan Abdullayevi, Tələt Qasımovu, Alim Qasımovu və başqa tanınmış xanəndələri dəvət edirdik. Beləliklə, muğamlarımızın xalq arasında təbliğində xeyli iş gördük. Belə muğam axşamları camaatın böyük rəğbətini qazanmışdı. Növbəti muğam axşamını səbirsizliklə gözləyirdik. Çox təəssüf ki, nanəcib qonşularımızın bizə qarşı təşkil etdikləri xəyanətəkar müharibə işimizi yarımçıq qoydu.

Şükür edirəm ki, Heydər Əliyev Fondunun rəhbəri Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü sayəsində muğamımız inkişaf edir, dünya miqyasında təbliğ olunur. Deməli, mənim arzularım həyata keçir. Keçirilən muğam müsabiqələrinin ən yaxın dinləyicisiyəm. Münsiflər heyəti ilə az qala yanaşı otururam. Həftənin iki günü geniş mənada istirahət edirəm.

Azərbaycanın son illərdə qazandığı böyük uğurlar məni çox sevindirir. Xüsusilə I Avropa Oyunlarının ölkəmizdə keçirilməsi böyük tarixi hadisədir. 90 yaşında bu unudulmaz günləri görmək böyük xoşbəxtlikdir. Mən hər bir həmvətənimə, Vətənimə, dövlətimə sevməyi, onu göz bəbəyi kimi qorumağı arzu edirəm.

Ömrünün 89-cu baharını yaşayan Cümşüd müəllim, Xəzər rayonunun ziyalı ağsaqqalı, o cümlədən Şüvəlan qəsəbəsinin ağsaqqalı olmaqla bərabər, əsl el adamıdır. Mənalı ömür yaşayıb, təqaüdə çıxana qədər ictimai işlə bərabər ömrünün ailəsinə, balalarını böyütməyə, təhsil verməyə sərf edib.

Qalan ömrünü neçə illərdir ki, el üçün yaşamağa, insanlara təmənnaşiz kömək, yardım (öz vəsaiti ilə) etməyə sərf edir. Belə bir şərfli ömür yaşamaqdan yorulmur, zövq alır, ehtiyac içində olanları axtarır tapır, onları öz himayəsinə götürür. Elələri var ki, hər ay onlara yardım payı verir. Elələri də var ki, üç aydan bir yardım alır. Şüvələndə 14 ailə onun yardımına möhtacdır. Bütün növ ərzaq payı, kibritinə, şamına qədər onlara çatdı-

rır. Bu 14 ailəni beş-beş bölüb. Öz razılıqları ilə hərə hansı ay pay alacağını bilir.

Ehtiyacı olan adamlardan eləsi var ki, xəstədir, müalicəsinə kömək edir, eləsi də var ki, evinin təmirinə köməklik edir. Maddi sosial yardım ala bilməyənləri sosial yardım şöbələrinə aparıb, bir ağsaqqal kimi onların ehtiyacda yaşamaqlarına şahidlik edir, sənədlərini qaydaya salmaqda öz ağsaqqal nüfuzundan istifadə edir.

Dərin düşüncəyə, gözəl yadlaşa, işıqlı elmi biliyə sahib olan bu insan, bəzi məmurların görə bilmədikləri işi görür, kimsəsizlərə, əlillərə, tək qocalara, qarılara vaxtaşırı baş çəkir, öz yardımını əsirgəmir.

O, yalnız xeyirxah duyğularla yaşayır, gördüyü xeyriyyə işlərindən zövq alır və bu işlərdən rahatlıq tapır. O eyni zamanda, dövlətin qoyduğu qayda-qanunlara hörmətlə yanaşan, millətini sevən canlı əfsanədir. Var-dövlət toplamağı sevmir, öz dediyinə görə, uşaqlarının da ehtiyacı yoxdur. Olanını-varını yalnız xeyriyyə işlərinə sərf edir.

Cümşüd müəllim hərtərəfli biliyə sahib olan şərqşünas alimdir. Vaxtilə geniş mütaliə etməklə Azərbaycan klassiklərinin əsərlərini bir-bir oxuyub. Haradan və ya nədən soruşsan aramla cavab verir.

O, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin, Mirzə Cəlilin, Mirzə Ələkbər Sabirin layiqli varisi, böyük ədib və müəllim Mir Cəlal Paşayevə qohum olduğu üçün dövrün ədəbi mühitinə yaxşı bələd idi. Tez-tez görüşür, klassik yazıçılarımızın hekayələrini birlikdə müzakirə edirdilər. Ona görə də o, böyük yazıçının xasiyyətiindən, davranışından, zəngin mənəvi dünyasından faydalanmış, onu öz gələcəyi, inkişafı üçün nümunə qəbul etmişdir.

Şərqşünas alim uzun müddət muzey işçisi olduğuna görədir ki, açıq səma altında Qala Dövlət Qoruğunun yaradılmasında təşəbbüs göstərmişdir.

Mətbuatı sevən, ona bilavasitə bağlı olan ziyalıdır. “Ədəbiyyat” qəzetində, “Xalq qəzeti”ndə onun muğam haqqında olduqca maraqlı fikirləri dərc olunub.

“Mərhəmət elçisi” dərgisinin icraçı direktoru, Azərbaycan Ağsaqqallar Şurası məclisinin üzvü olub. 2003-cü ildə Azərbaycan Kütəlvə İnformasiya Vasitələri Həmkarlar İttifaqının “Azərbaycan bayrağı” və “Vətən” fəxri medalları ilə təltif olunub.

Cümşüd müəllim qətiyyətli kişidir, böyük təşkilatçılıq bacarığı var. Bir işi başladı, axıra çatdırmasa, sakit ola bilmir. Respublika əhəmiyyətli işlərə də baş vurur. Şüvələndə yazıçı Seyid Hüseynin (Hüseyn Sadiq) başına üstünə yazıçının bələyefi həkk olunmuş xatirə lövhəsi vurdurub. Bundan başqa, məşhur tarzən Bəhrəm Mansurovun bağ evinə də xatirə lövhəsi düzəltdirib.

Xəzər rayonunda professor Hacıəli Atakişiyevin layihəsi ilə “Kitab evi” tikdirmək istəyir.

Onun arzularını böyükdür. Qala-Şüvəlan-Behist abidəsi tikdirməyi planlaşdırır. Bu abidəni Qala və Şüvələndən gədən 37-ci il repressiya qurbanlarının, Böyük Vətən Müharibəsi və Qarabağ müharibəsi şəhidlərinin şərəfinə inşa etdirir.

Bir də həsrətli Almas İdirimin bağ evinə xatirə lövhəsi vurdurmaq arzusundadır.

Üçüncü gəncliyini yaşayan ağsaqqalımızın altı nəvəsi, yeddi nəticəsi var. Cümşüd müəllim hamını xoşbəxt, sağlam görmək istəyir. Biz də bu xeyirxah, nəcib el ağsaqqalına uzun ömür, can sağlığı arzulayırıq.

Hacı HİCRAN.